

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Кафедра археології, етнології та всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

(Майя НІКОЛАЄВА)

_____ 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
АНТИКОЗНАВСТВА ТА МЕДІЄВІСТИКИ**

Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 032 Історія та археологія

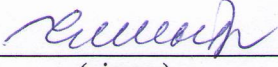
Освітньо-професійна програма: Історія та археологія

Робоча програма навчальної дисципліни «Теоретичні проблеми антикознавства та медієвістики». Одеса: ОНУ, 2022. 14 с.

Розробники: Ізбаш-Гоцкан Тетяна Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії;
Чепіженко Вадим Віталійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри археології, етнології та всесвітньої історії

Протокол № 1 від "1" вересня 2022 р.

Завідувач кафедри (Олена СМІНТИНА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПП «Історія та археологія»

 (Олена СМІНТИНА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

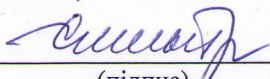
Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету історії та філософії

Протокол № 1 від "6" вересня 2022 р.

Голова НМК (Галина ЛЕВЧЕНКО)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри археології, етнології та всесвітньої історії

Протокол № 1 від "28" серпня 2023 р.

Завідувач кафедри (Олена СМІНТИНА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № _____ від "_____" _____ 20____ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 4 годин – 120 змістових модулів – 2	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>032 Історія та археологія</u> (код і назва) Спеціалізація (і): _____ (назва) Рівень вищої освіти: <u>другий (магістерський)</u>	Обов'язкова	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		1-й	1-й
		<i>Семестр</i>	
		2-й	1-й, 2-й
		<i>Лекції</i>	
		20 год.	8 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		20 год.	4 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		-	-
		<i>Самостійна робота</i>	
		80 год.	108 год.
Форма підсумкового контролю: Залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – розвиток у здобувачів вищої освіти комплексного уявлення про сучасні теоретичні проблеми антикознавства та медієвістики і формування практичних навичок застосування отриманих знань.

Завдання:

- розглянути теоретичні аспекти формування державності та особливості виникнення інституту громадянства у Стародавньої Греції;
- формування у здобувачів уявлень про медієвістику як складову частину історичного знання з специфічним об'єктом, предметом та комплексом спеціальних методів дослідження;
- конструювання у студентів розуміння епох Античності та Середньовіччя як ключових елементів самоідентифікації новоєвропейського індивіда і важливих об'єктів його рефлексії;
- навчання здобувачів базовим вмінням аналізу античних та середньовічних історичних джерел та академічної літератури з історії античності та середніх віків, а також навичкам міждисциплінарної роботи.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей:**

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в галузі історії та археології.

а) загальних (ЗК): ЗК 05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності); ЗК 09. Здатність приймати обґрунтовані рішення;

б) спеціальних/фахових (СК/ФК): СК 01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію; СК 02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук; СК 04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

Програмні результати навчання (ПРН): ПР 01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень; ПР 06. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання; ПР 08. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо; ПР 10. Здійснювати професійну діяльність та експертне консультування з актуальних проблем історії та археології, міжкультурної комунікації, архівної, музейної та пам'яткоохоронної діяльності; ПР 11. Актуалізувати набуті знання, вміння та навички під час професійної комунікації з представниками інших наук, а також з представниками органів державної влади, місцевого самоврядування та засобів масової інформації.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- основні досягнення в галузі антикознавства, зроблених як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками протягом останніх десятиріч;
- етапи формування та зміни концептів «Середньовіччя», сучасний стан розвитку медієвістики та медієвалізму; основні концепції періодизації Середніх віків;

вміти:

- працювати з античними та середньовічними текстовими та археологічними джерелами;
- критично осмислювати діапазон можливого застосування антикознавчих та медієвістичних досліджень у власній роботі.

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні проблеми антикознавства.

Тема 1. Вступ

Предмет та завдання курсу. Особливості вивчення історії стародавньої Греції на сучасному етапі. Деякі аспекти дослідження формування державності в Греції II та I тис. до н.е. Роль общини в формуванні ранньокласових суспільств. Інститут громадянства в працях вчених останніх десятиріч. Характеристика джерельної бази та дискусійні питання щодо інтерпретації деяких документів.

Тема 2. Проблема формування полісів у стародавньої Греції.

Антична громадянська община як основа формування державності в архаїчній Греції VIII–VI ст. до н.е. Загальна характеристика грецького поліса. Моделі виникнення полісів у Балканській Греції та регіонах колонізації. Інститут громадянства як соціальна та ідейно-політична основа поліса. «Старша» тиранія та Велика грецька колонізація як умови становлення полісної системи.

Тема 3. Криза грецької полісної системи першої половини IV ст. до н.е., її причини і наслідки.

Економічні та соціально-політичні причини кризи: соціальне розшарування суспільства, аграрна криза, поширення наймитства і його вплив на внутрішньополітичні події в полісах. «Молодша» тиранія та посилення кризи. Відображення кризи у політичній думці: проекти ідеальних держав (Платон, Гіподам та ін.). Наслідки кризи.

Змістовий модуль 2. Теоретичні проблеми медієвістики.

Тема 1. «Винайдення» Середньовіччя. Сутність поняття «Середні віки».

Італійські гуманісти та «винайдення» поняття «Середні віки». «Середні віки» гуманістів, Реформації, просвітників та романтиків: основні відмінності. Позитивістське та марксистське трактування Середньовіччя. Концепції «феодальної суспільно-економічної формації» та «середньовічної цивілізації». Інтерес до Середньовіччя в XIX–XXI ст. Сучасна маркетингова образів Середньовіччя. Медієвалізм. Варіанти періодизації Середньовіччя. Поняття «Пізня Античність» та «Ранній Новий час». «Нове Середньовіччя» та неофеодалізм. «Середньовіччя» як засіб культурної та політичної самоідентифікації протягом XIV–XXI ст.

Тема 2. «Феодалізм перед судом історії».

Поняття «феод», «феодал» та «феодальний засіб виробництва». Історіографічні візії поняття «феодалізм». Конструювання «феодалізму». «Васальні», «феодальні» та «сеньйоріальні» відносини. «Перший» та «другий феодальні періоди» за Марком Блоком. «Феодална революція» XI–XII ст.: Жорж Дюбі, П'єр Тубер (*incastellamento*), Робер Фоссьє (*encellulement*). Реінтерпретація середньовічних свідчень Сюзан Рейнольдс. Ієрархічна організація земельної власності. Церква як земельний власник. Великі маєтки, вільне володіння землею, земельне тримання. Градація волі та неволі. Рабство. «Феодалізм» та багатомірність середньовічного господарства.

Тема 3. Середньовічна людина.

Простір та час. Пейзаж. Життя та смерть. Дитинство, зрілість, старість. Індивід, сім'я, суспільство. Сексуальність, кохання, гендер. Праця і свято. Чуже і своє. Багатство і бідність. Їжа, одяг, житло, знання першої необхідності. Тіло і душа. Жести. Здоров'я та гігієна. Закон та беззаконня. Святість та чудо. «Інаковість» та маргінали. Гумор та жорстокість. Емоційні та дискурсивні спільноти. Стиль мислення та менталітет.

Тема 4. «Глобальне Середньовіччя».

«Середньовіччя» за межами Західної Європи – «глобальне Середньовіччя». Поняття «традиційного Сходу», «Середньовічного Сходу», «афро-азійського Середньовіччя». «Феодална» Японія? «Індуїстська революція». Поняття «Римська Африка», християнська та мусульманська Африка, «Чорна» або субсахарська Африка. Ефіопська імперія та Соломонова династія. «Класична ера» месоамериканських цивілізацій: майя, Теотіуакан, сапотеки. «Доколумбові» цивілізації Південної Америки. Доколумбові плавання в Америку. Ацтекська імперія та Імперія Інків напередодні відкриття Америки європейцями.

Тема 5. Медієвалізм.

Поняття «медієвалізм» та його співвідношення з поняттям «медієвістика». Публічна історія: образи Середньовіччя в популярній культурі. «Середньовіччя» як епітет. Медієвалізм у літературі. Дж. Р. Р. Толкін та медієвалізм. Медієвалізм в архітектурі та живописі. Творчість прерафаелітів. Медієвальна музика та гармонія сфер. Раса, стан та гендер в медієвальному кінематографі. Телемедієвалізм: середньовічні серіали ХХ–ХХІ ст. Феномен «Гри престолів». Посилання на Середньовіччя у публіцистиці. Рольові ігри та цифрові ігри на середньовічну тематику. Академічний медієвалізм та націоналізм. Медієвалізм в військових ідеологіях. Проблема історичної реконструкції: академічні та позаакадемічні практики. Digital Humanities та медієвістичні студії. Медієвалісти та деконструкція. Асинхронне Середньовіччя. Медієвалізм, cultural studies та антидисциплінарність.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
л		п/с	лаб	сп	л		п/с	лаб	сп	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Теоретичні проблеми антикознавства										
Тема 1. Вступ	4	2	2		8	-	-	-	-	-
Тема 2. Проблема формування полісів у стародавньої Греції	8	4	4		16	30	2			27
Тема 3. Криза грецької полісної системи першої половини IV ст. до н.е., її причини і наслідки	8	4	4		16	30	2	2		27
Разом за змістовим модулем 1	60	10	10		40	60	4	2		54
Змістовий модуль 2. Теоретичні проблеми медієвістики										
Тема 1. «Винайдення» Середньовіччя. Сутність поняття «Середні віки»	12	2	2		8	15	-	-		15
Тема 2. «Феодалізм перед судом історії».	12	2	2		8	15	2	-		13
Тема 3. Середньовічна людина.	12	2	2		8	15	-	2		13

Тема 4. «Глобальне Середньовіччя».	12	2	2		8	-	-	-		-
Тема 5. Медієвалізм.	12	2	2		8	15	2	-		13
Разом за змістовим модулем 2	60	10	10		40	60	4	2		54
Усього годин	120	20	20		80	120	8	4		108

5. Теми семінарських занять
Семінарські заняття не передбачені.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин д/в	Кількість годин з/в
1	Вступ	2	-
2	Проблема формування полісів у стародавньої Греції	4	2
3	Криза грецької полісної системи першої половини IV ст. до н.е., її причини і наслідки	4	
4	«Винайдення» Середньовіччя. Сутність поняття «Середні віки»	2	-
5	«Феодалізм перед судом історії»	2	-
6	Середньовічна людина	2	2
7	«Глобальне Середньовіччя»	2	-
8	Медієвалізм	2	-
	Разом	20	4

7. Теми лабораторних занять
Лабораторні заняття не передбачені.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин д/в	Кількість годин з/в
1	Вступ [1, 2, 3]	8	-
2	Проблема формування полісів у стародавньої Греції [1, 2, 3, 4]	16	27
3	Криза грецької полісної системи першої половини IV ст. до н.е., її причини і наслідки [1, 2, 3]	16	27
4	«Винайдення» Середньовіччя. Сутність поняття «Середні віки» [1, 2, 3]	8	15
5	«Феодалізм перед судом історії» [1, 2, 3]	8	13
6	Середньовічна людина [1, 2, 3]	8	13
7	«Глобальне Середньовіччя» [1, 2, 3, 4]	8	-
8	Медієвалізм [1, 2, 3]	8	13
	Разом	80	108

До самостійної роботи відноситься:

- [1] – підготовка до лекцій;
- [2] – підготовка до практичних занять;
- [3] – робота з джерелами;
- [4] – робота з картами.

9. Методи навчання

Програма курсу базується на застосуванні історичного, проблемно-хронологічного, історико-порівняльного, статистичного та інших методів історичного дослідження, а також на основі впровадження комп'ютерних систем навчання.

Пояснювально-ілюстративний метод: застосовується в лекційному курсі, як традиційно основному методі передачі студентам знань з історії середніх віків.

Репродуктивний метод. На практичних заняттях студенти використовують знання, отримані на лекціях та під час самостійної роботи.

Метод проблемного викладання. Тематика лекцій та практичних занять має проблемну складову.

Евристичний метод. Під час самостійної роботи студенти відшукують в навчальній та науковій літературі факти та самостійно роблять висновки.

Дослідницький метод. Використовується на практичних заняттях під час роботи з джерелами. Може бути залучений також в ході виконання ІНДЗ.

10. Форми контролю і методи оцінювання

(у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточний контроль здійснюється у формі оцінювання роботи на практичних заняттях. Оцінюється виконання практичних навичок студентів під час роботи з текстами наративних джерел, під час роботи з матеріальними джерелами, вміння роботи з картою, індивідуальні доповіді та групові презентації.

Підсумковий контроль проводиться у формі тестування.

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	здобувач освіти	
Відмінно	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
Добре	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій;	володіє навичками роботи з джерелами за зразком; має стійкі навички виконання завдання

	самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підсумкового контролю

1. Визначити особливості історичного розвитку Стародавньої Греції
2. Дати оцінку інституту громадянства та його ролі у державному житті.
3. Проаналізувати особливості організації державної влади у грецьких полісах.
4. Визначити типи грецьких полісів та моделі їх виникнення.
5. Проаналізувати етапи і варіанти розвитку державної організації полісів.
6. Обґрунтувати роль ранньогрецької тиранії в формуванні полісного ладу.
7. Обґрунтувати роль Великої грецької колонізації в формуванні полісного ладу.
8. Дати оцінку античної громадянської общини та обумовленої нею ідеології.
9. Розглянути соціально-політичну ситуацію IV ст. до н.е. та її вплив на кризу полісу.
10. Дати оцінку проектам ідеальних держав Платона та Гіподама.
11. Визначити причини і наслідки кризи грецької полісної системи.
12. Проаналізувати основні напрямки досліджень в сучасній історіографії щодо проблем полісу у Стародавньої Греції.
13. Чи погоджуєтеся Ви з тезою, що «Середньовіччя» було засобом культурної та політичної самоідентифікації протягом XIV–XXI ст.? Аргументуйте.
14. Дайте визначення поняттям «феод», «феодал» та «феодальний засіб виробництва». Наведіть та оцініть основні історіографічні візії поняття «феодалізм».
15. Сформулюйте в чому полягає проблема «кризи XIV ст.» в історіографії. Яке значення має концепція М.А. Барга для вирішення дискусії навколо цього питання?
16. Як би Ви оцінили середньовічну «соціологію» та уявлення про «стани»? Дайте визначення «станово-представницькій монархії». Назвіть її характерні риси.

17. Що на Вашу думку включає в себе концепт «середньовічної людини»? Які архетипові образи «середньовічної людини» Ви можете виділити та чому? Аргументуйте.
18. Наведіть трактування понять «традиційний Схід», «Середньовічний Схід», «афро-азійське Середньовіччя».
19. Дайте визначення поняттям «Римська Африка», християнська та мусульманська Африка, «Чорна» або субсахарська Африка.
20. Дайте визначення поняттю «медієвалізм» та встановіть його співвідношення з поняттям «медієвістика».

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний та періодичний контроль		Сума балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	100
50	50	

Поточний контроль формується з критичного аналізу джерел та активної роботи під час практичних занять.

Формувальне оцінювання

Види навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовий модуль 1			
Виконання і захист практичних робіт	3	5	15
Поточний контроль під час практичних занять	3	5	15
Контрольна робота за змістовим модулем	20	1	20
Усього за змістовим модулем 1			0 – 50
Виконання і захист практичних робіт	3	5	15
Поточний контроль під час практичних занять	3	5	15
Контрольна робота за змістовим модулем	20	1	20
Усього за змістовим модулем 2			0 – 50
Підсумкова сума балів			0 – 100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Навчально-методичне забезпечення

1. Ізбаш-Гоцкан Т. О. Навчально-методичний посібник до спецкурсу «Історія давньогрецької політичної думки». Одеса: МП Синтез, 2012. 88 с.
2. Ізбаш-Гоцкан Т. О. Практикум з курсу історії стародавнього Риму «Римське суспільство II-I ст. до н.е. Повстання рабів». 2019. Сайт Бібліотеки ОНУ імені І.І. Мечникова: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/27068>
3. Луговий О. М. Етнодемографічна історія Європи в середні віки. Навчально-методичний посібник. Одеса, 2013. 76 с.
4. Луговий О. М. Поліптик абата Ірмінона. Практикум до спеціального курсу «Етнодемографічна історія Європи в середні віки». Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2019. 388 с.
5. Немченко І.В. Мова Середньовіччя: Російсько-українсько-англійський тлумачний словник середньовічної термінології. Одеса: Поліс, 2001. 288 с.

14. Рекомендована література

Основна

1. Бутенко Р. К., Гальченко С. І., Кіреєва В. О. Навчально методичний посібник зі всесвітньої історії: Кейси для істориків. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. 292 с.
2. Войтович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний М.І. Medium aevum; Середні віки. Підручник для історичних спеціальностей вузів. / За ред. Л.В. Войтовича. Львів: Тріада Плюс, 2010. 502 с.
3. Мартем'янов О. П., Токарев А. М. Історія Стародавньої Греції та Стародавнього Риму: навчально-методичний посібник з підготовки студентів до поточного контролю знань. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 72 с.
4. Мустафін О. Р. Справжня історія середніх віків. Харків: Фоліо, 2022. 318 с.
5. Мустафін О. Р. Справжня історія Стародавнього часу. Харків: Фоліо, 2018. 399 с.
6. Ставнюк В. Історія Давньої Греції : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Чернівці : «Місто», 2022. 552 с.

Додаткова

1. Головка О. Б. Історики-медієвісти сучасної України : довідник. 2-е вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. 72 с.
2. Демчук С. Доба постів і карнавалів. Як жили, пили і кохалися у середньовіччі. Київ: Віхола, 2023. 336 с.
3. Добролюбська Ю. А. Історія середніх віків: тематична хрестоматія. Одеса : ПНПУ, 2014. 170 с.
4. Добролюбська Ю. А. Історія середніх віків. Художньо-історична хрестоматія. Одеса: Ун-т Ушинського, 2019. 410 с.
5. Дятлов В. Історична комунікологія та культура комунікації доби Середньовіччя і ранньомодерного часу : навч. посіб. Чернівці : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2016. 160 с.
6. Європейське Середньовіччя: літературний флорилегіум / Упоряд. Б. Щавурський. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 944 с.
7. Зайбт Ф. Блиск і вбогість Середньовіччя. Історія з початком і кінцем / перекл. з нім. Х. Назаркевич, О. Конкевич; наук. ред. Р. Паранько. Львів: УКУ, 2009. 512 с.

8. Замуруйцев О. В. Історія Стародавньої Греції та Риму: навчальний посібник. Мелітополь: МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2015. 213 с.
9. Ізбаш-Гоцкан Т. О., Колесніченко Є. О. Музей «Нумізматична колекція професора Петра Йосиповича Каришковського». *Український нумізматичний щорічник*. Переяслав, 2021. Вип. 5. С. 320–324.
10. Ізбаш-Гоцкан Т. О. Політична ситуація в грецькому полісі за даними монетної типології (на прикладі Гераклеї Понтійської). *Libra: збірка наукових праць Центру антикознавства та медієвістики ОНУ імені І. І. Мечникова* / під ред. О. М. Лугового та В. В. Чепіженка. Вип. VI.: до 40-річчя науково-педагогічної діяльності І. В. Немченко. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова. 2022. С. 66–73.
11. Історія європейської ментальності / За ред. Петера Дінцельбахера, перек. з нім. Володимир Кам'янець. Львів: Літопис, 2004. 720 с.
12. Історія європейської цивілізації. Греція / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. О. Юдін, І. Потапова, Ю. Григоренко, В. Пшоняк, О. Сминтина, І. Горнова, О. Феденко, С. Кулініч, І. Раєвська, Д. Кондакова. Харків: Фоліо, 2016. 1230 с.
13. Історія європейської цивілізації. Рим / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. Ю. Григоренко, Л. Ципоренко, Г. Рудницька, О. Гавенко, В. Пшоняк, О. Сминтина, Д. Кіосакі. Харків: Фоліо, 2015. 1040 с.
14. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Варвари. Християни. Мусульмани / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. О. В. Сминтини, С. А. Кулініч, О. А. Юдіна, Ю. В. Григоренко, Г. В. Рудницької, О. С. Гавенко, Е. А. Стасенко, Т. М. Поклад, Д. Ю. Кондакової, І. М. Потапової; худож.-оформлювач О. А. Гулагова. Харків: Фоліо, 2018. 704 с.
15. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Собори. Лицарі. Міста / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. О. В. Сминтини, С. А. Кулініч, О. А. Юдіна, Ю. В. Григоренко, Г. В. Рудницької, О. С. Гавенко, Е. А. Стасенко, Т. М. Поклад, Д. Ю. Кондакової, І. М. Потапової; худож.-оформлювач О. А. Гулагова. Харків: Фоліо, 2018. 667 с.
16. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Замки. Торговці. Поети / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. С. А. Кулініч, О. А. Юдіна, Ю. В. Григоренко, Д. Ю. Кондакової, І. В. Раєвської; худож.-оформлювач О. А. Гулагова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2018. 763 с.
17. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Експедиції. Торгівля. Утопії / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. Харків: Фоліо, 2020. 704 с.
18. Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас / Пер. з англ. Харків: Ранок: Фабула, 2018. 448 с.
19. Немченко І. В. МЕДІЄВІСТИКА [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2009. Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Medievistika> (останній перегляд: 31.08.2020)
20. Немченко І. В. Політична концепція Томаса Гоббса під кутом зору феміністських дослідниць. *Libra: збірка наукових праць кафедри історії стародавнього світу та середніх віків* / під ред. І. В. Немченко. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2017. С. 134–143.
21. Немченко І. В. Роберт Філмер та його трактат «Патріарх». *Libra: збірка наукових праць Центру антикознавства та медієвістики ОНУ імені І. І. Мечникова* / під ред. І. В. Немченко. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2020. С.67–87.
22. Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку: Від прадавніх часів до Французької революції / пер. з англ. Роман Корнута. Київ: Наш формат, 2018. 576 с.
23. Чепіженко В. В. Подорож на схід в культурному дискурсі англійського рицаря кінця XIV ст. *Древности 2016. Харьковский историко-археологический ежегодник*. 2018. Вып. 14. С. 64–73. URL: <https://periodicals.karazin.ua/drevnosti/article/view/11190/10716>
24. Чепіженко В. В. Розвиток медієвістики на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ (до 2000 р. – ОДУ) імені І.І. Мечникова. *Стародавнє Причорномор'я*. Випуск XII / Голов. ред. І.В. Немченко. Одеса: ОНУ, 2018. С. 23–38.

25. Чепіженко В. В. Як жилося у середньовічному місті до та після чуми? Рецензія на: Kissane, A. (2017). *Civic Community in Late Medieval Lincoln. Urban Society and Economy in the Age of the Black Death, 1289–1409*. Woodbridge: The Boydell Press. *Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій / НАН України. Інститут історії України; Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка. № 10 (3): Середньовічне місто. 2020. С. 127–131. URL: <http://mics.org.ua/journal/index.php/mics/article/view/145>*
 26. Чепіженко В. В. Аристократичні спільноти в Англії XIV ст. (на матеріалах справи геральдичної суперечки Скрупа проти Гросвенора). *Стародавнє Причорномор'я*. Випуск XIII / Голов. ред. І. В. Немченко. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021. С. 411–418.
 27. Чепіженко В. В. Міський простір, санітарія та якість життя в середньовічному Лондоні (переклад фрагментів із *Calendar of Letter-Books of the City of London: Н, 1375–1399¹*). *Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій / Інститут історії України НАН України; Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка; редкол.: Олександр Галенко (гол. ред.), Тетяна Водотика (шеф-редактор). Київ, 2022. № 2 (14). С. 178–187. DOI: <https://doi.org/10.15407/mics2022.02.178>*
 28. *A Companion to the Global Early Middle Ages / Edited by Erik Hermans*. Leeds: Arc Humanities Press, 2020. 563 p.
 29. Bennet J. M. *Medieval Europe. A Short History*, 11th ed. New York: McGraw-Hill, 2010. 417 p.
 30. Blockmans W., Hoppenbrouwers P. *Introduction to Medieval Europe 300–1500*, third edition. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2018. 717 p.
 31. *Feudalism. New Landscapes of Debate / Edited by Sverre Bagge, Michael H. Gelting, and Thomas Lindkvist*. Brepols Publishers n.v., Turnhout, Belgium, 2011. 232 p.
 32. *Handbook of Medieval Culture. Fundamental Aspects and Conditions of the European Middle Ages Vol. 1–3 / Edited by Albrecht Classen*. Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2015. 2247 p.
 33. *Handbook of Medieval Studies. Terms - Methods – Trends. Vol. 1–3 / Edited by Albrecht Classen*. Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin/New York, 2010. 2736 p.
 34. Izbash-Hotskan T. The Cult of Maiden in Tauric Cgersonesus according to numismatic material // *Zborník abstraktov / Collection of abstracts. Medzinárodná numizmatická konferencia / International Numismatic Conference “Numismatica centroeuropaeva IV”, Kremnica (Slovakia), 23 – 26 september 2019*.
 35. *Reading the Middle Ages. Sources from Europe, Byzantium, and the Islamic World / Ed. Barbara H. Rosenwein*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 2018. 503 p.
 36. Rosenwein B. H. *A Short History of the Middle Ages*, fifth edition. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 2023. 336 p. Електронний варіант підручника та хрестоматію до нього див.: <http://www.utphistorymatters.com/>
 37. Rubin M. *The Middle Ages. A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2014. 144 p.
 38. *The Cambridge Companion to Medievalism / Edited by Louise d’Arcens*. Cambridge University Press, 2016. 242 p.
 39. *The Medieval Record. Sources of Medieval History / Ed. Alfred J. Andrea*. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc., 2020. 795 p.
 40. *Understanding Medieval Primary Sources. Using historical sources to discover medieval Europe / Edited by Joel T. Rosenthal*. New York: Routledge, 2012. 262 p.
- Літературу до курсу можна переглянути за посиланням: https://drive.google.com/drive/folders/1DaPqsyx5oN7H4S8oCy0862D9xuC54BVG?usp=drive_link

15. Електронні інформаційні ресурси

- 1) Електронна бібліотека Центру антикознавства та медієвістики ОНУ імені І. І. Мечникова

- 2) Онлайн-ресурси з медієвістики (джерела, історіографія, допоміжні дисципліни, онлайн-словники, платформи онлайн-курсів та підібрані посилання) – <https://www.notion.so/6a3eebfef115421f88431f0a8d38d8ab>
- 3) Medieval Digital Resources (MDR) – проєкт Американської академії медієвістики (The Medieval Academy of America), який просуває найновіші досягнення в галузі вивчення середньовіччя. Відкриває доступ до веб-сайтів, що містять корисний для медієвістів контент (<http://mdr-maa.org/>)
- 4) Medieval History Sources - <https://www.historyskills.com/finding-sources/medieval-history/>
- 5) Medievalists.net (Where the Middle Ages Begin) – проєкт, що пропонує добірки книг, статей, фільмів, ТВ-шоу, новин, відео, подкастів з середньовічної історії (<https://www.medievalists.net/>)
- 6) The Labyrinth. Resources for Medieval Studies – безкоштовний організований доступ до ресурсів з середньовічних студій (<https://blogs.common.georgetown.edu/labyrinth/>)
- 7) Онлайн-курси з медієвістики на платформах Coursera (<https://www.coursera.org/>), Future Learn (<https://www.futurelearn.com/>), Class Central (<https://www.classcentral.com/>), edX (<https://courses.edx.org/login?next=/dashboard>).
- 8) Global Middle Ages Project—G-MAP – проєкт присвячений вивченню глобального Середньовіччя (<http://www.globalmiddleages.org/>)
- 9) ThEMA: Thesaurus Exemplorum Medii Aevi (<http://thema.huma-num.fr/>) – мультимедійна багатомовна база даних середньовічних ехемпла. Містить 11 538 текстів, пошук по яким ведеться за 2 000 ключових слів.
- 10) Проєкти по окремим середньовічним літературним творам: Роман про Лиса (<http://classes.bnf.fr/renart/>), Роман про Троянду (<http://roman-rose.narod.ru/>), твори Андрія Капелана (<http://www.thelatinlibrary.com/capellanus.html>), Томи Аквіната (<https://www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/index.htm>) тощо.
- 11) Цікавими є просопографічні бази даних:
 - Університет Саунтгемптону створив базу даних імен солдатів, що служили англійській короні між 1369 та 1453 рр. – The Soldier in Later Medieval England (<http://www.medievalsoldier.org/>)
 - Repertorium Academicum Germanicum (RAG) - <https://en.rag-online.org/> - просопографічна база даних середньовічного студентства Священної Римської імперії за 1250–1550 рр.
 - The Prosopography of Anglo-Saxon England (PASE) – просопографічна база даних всіх зареєстрованих жителів Англо-Саксонської Англії VI–XI ст. (<https://web.archive.org/web/20200221162709/http://www.pase.ac.uk/>)
- 12) Середньовічні ілюміновані рукописи можна переглянути за посиланнями: <https://twitter.com/blmedieval>, <https://blogs.bl.uk/digitisedmanuscripts/index.html>, <http://jessehurlbut.net/wp/mssart/>, <https://www.e-codices.unifr.ch/en>, <https://ello.co/marginaliams>, <https://manuscripts.kb.nl/>
- 13) Проєкти з палеографії (зокрема ресурси для читання рукописів): <https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/reading-old-documents/>, <http://theleme.enc.sorbonne.fr/dossiers/index.php>, <http://www.palaeographia.org/palaeographia.htm>, <http://www.nationalarchives.gov.uk/latinpalaeography/>,
- 14) Symbolon. Центр середньовічних та ранньомодерних студій - <https://www.facebook.com/SymbolonCenter>
- 15) Науково-популяризаторський проєкт WAS – Журнал вражаючих історій (<https://was.media/uk/>)